

Професіоналізм співробітників

правоохоронних органів як фактор забезпечення безпеки їх діяльності

А. І. Суббот

професор кафедри спеціальних дисциплін
та організації професійної підготовки
Національного університету державної податкової
служби України, кандидат педагогічних наук,
доцент

Стаття розкриває сутність професіоналізму та важливість впливу даного явища на забезпечення безпеки професійної діяльності співробітників правоохоронних органів України. Увага зосереджена на визначенні поняття «професіоналізм», його складових елементах та сучасних проблемах формування.

Ключові слова: професіоналізм, безпека, професійна підготовка.

Статья раскрывает сущность профессионализма, а также важность влияния данного явления на обеспечение безопасности профессиональной деятельности сотрудников правоохранительных органов Украины. Внимание сосредоточено на рассмотрении понятия «профессионализм», его составляющих элементах, а также современных проблемах формирования.

Ключевые слова: профессионализм, безопасность, профессиональная подготовка.

The article reveals the essence of professionalism, as well as the importance of the impact of this phenomenon on the security profession of law enforcement bodies of Ukraine. Attention is focused on reviewing the concept of «professionalism» and his

constituent elements, as well as contemporary issues of formation.

Keywords: *professionalism, Security, professional training.*

На умови безпечної діяльності правоохоронних органів та особистої безпеки їх співробітників впливає додатково, крім загальних для діяльності більшості людей, ряд специфічних, вже суто професійних чинників. До них відносять значні фізичні та психічні навантаження, підвищену відповідальність та екстремальність діяльності, пов'язаної із затриманням злочинців, звільненням заручників, застосуванням зброї, забезпеченням правопорядку у випадках масових заходів, стихійних лих і надзвичайних ситуацій. В таких умовах професіоналізм та належна професійна підготовка працівників можуть бути визнані основним, домінуючим чинником забезпечення безпечної діяльності правоохоронних органів.

Можна підкреслити, що принцип професіоналізму – стрижневий, провідний принцип державної служби в правоохоронних органах. Дана теза знайшла своє переконливе підтвердження в науковій літературі. Так, В. Д. Малков виділяє авторитет, компетентність і професіоналізм осіб рядового та начальницького складу серед критеріїв вдосконалення організації управління безпекою їх життєдіяльності [1, с.169]. О. М. Бандурка і В. О. Соболев вказують, що розвиток системи управління безпекою життєдіяльності працівників органів, служб і підрозділів внутрішніх справ неможливий без поліпшення компетенції та професіоналізму особового складу [2, с. 291]. С. Г. Дирда підкреслює, що компетентність працівника державної структури передбачає досконале знання своєї спра-

ви, високий професіоналізм та кваліфікації, яка відповідає посаді [3, с. 23].

У науці управління існує безліч поглядів щодо поняття «професіоналізм», що дає змогу глибше поглянути на зв'язок даної категорії з безпекою правоохоронних органів та їх співробітників.

Є. А. Подольська визначає професіоналізм як сукупність знань, умінь, навичок, що дозволяють виконувати відповідні професійні функції. Сюди вона відносить: належний обсяг знань та інтелектуальний рівень; досить тривалий термін навчання та підготовки; відповідність функцій, що виконуються, системі загальносоціальних цінностей; адекватну мотивацію, спрямовану на досягнення кінцевої мети; бажання служити людям; почуття корпоративної єдності [4, с. 43]. Д. М. Бахрах констатує, що принцип професіоналізму державної служби передбачає: а) компетентність працівників, тобто знання ними справи, наявність необхідної освіти, стажу, навичок, системи підвищення кваліфікації; б) систематичне, регулярне виконання операцій, оформлення, вирішення справ, стабільність службових відносин; в) регулярне одержання оплати за свою працю не нижче обумовлених розмірів; г) відповідальність за діяльність [5, с.105].

Професіоналізм державного службовця покликаний забезпечити стабільність державної служби, якісне виконання функцій, постійну його готовність до складних завдань, можливість поліпшення своїх професійних якостей, державний службовець має бути компетентним співробітником, тобто якісно здійснювати свої повноваження. Принцип професіоналізму полягає в тому, що державний службовець є компетентним працівником, має певну кваліфікацію та виконує покладені на нього обов'язки на професійному рівні, за що отримує заробітну плату [6, с. 462].

Більшість вітчизняних та зарубіжних дослідників визначають професіоналізм правоохоронців як сукупність знань, умінь, навичок, що дозволяють виконувати відповідні професійні функції. Сюди можна віднести: належний обсяг знань та інтелектуальний рівень; досить довгий термін навчання та підготовки; відповідність функцій, що виконуються, системі загальносоціальних цінностей; адекватну мотивацію, спрямовану на досягнення кінцевої мети; бажання служити людям, охороняти і захищати їх життя та власність; почуття корпоративної єдності. Формування професіонала високого рівня – тривалий процес, на який впливає низка чинників: рівень професійних знань і вмінь; ступінь виявлення необхідних ділових і особистих якостей; специфіка духовної структури особистості тощо [7, с. 401]. Таким чином, професіоналізм правоохоронця покликаний забезпечити якісне виконання посадових обов'язків, стабільність державної служби, здатність до вирішення складних завдань та можливість і готовність до підвищення своєї кваліфікації.

Професіоналізм співробітника правоохоронних органів виступає основною якісною категорією, визначає результативність і його кар'єру. Даним положенням повністю підтверджується прямий зв'язок професіоналізму з убезпеченням діяльності правоохоронця, адже діяльність правоохоронних органів тісно пов'язана з реалізацією владних повноважень, з потребою застосовувати у визначених випадках заходи державного примусу. Влада, яка надана співробітникам правоохоронних органів, покладає на них підвищену відповідальність за наслідки прийнятих ними рішень і здійснених дій. Відомо також, що правоохоронцям досить часто доводиться зазнавати різних форм протидії як окремих осіб, так і установ, організацій. Для

успішного подолання такої протидії необхідно володіти здатністю діяти в екстремальних умовах, умінням протистояти різним негативним впливам, твердою переконаністю у соціальній значимості обраної професії. Недостатня професійна підготовленість, недосвідченість, за статистикою трагічних випадків, є, як бачимо, домінуючими і призводять до того, що під час виконання службових обов'язків працівники, внаслідок відсутності або недостатньої розвиненості професійних знань, вмінь та навичок, не можуть забезпечити свою особисту безпеку та безпеку своїх колег, близьких, оточення. Недосвідченість працівників призводить до підвищення вірогідності помилок, до переживання, невпевненості у своїх діях та можливостях, викликає стан тривоги. Постійна нервова напруга у зв'язку з цим стає причиною швидкого перевтомлення і призводить до нових помилок.

Важливою характерною рисою професійної діяльності співробітника в системі правоохоронних органів є і те, що завдання та умови її вирішення часто видозмінюються. У реальному житті виникнення та зміна ситуацій, необхідність подолання багатьох об'єктивних і суб'єктивних труднощів та проблем є нормою професійної діяльності. Правоохоронцю необхідно всю свою діяльність спрямовувати на кінцевий результат [8, с. 463]. Ця обставина зумовлює наявність також особливих рис характеру: наполегливості і сильної волі для досягнення мети, активності, організованості, ініціативи в роботі, уміння за першими ознаками відчувати зміни обстановки, нове, гнучкості і оперативності. Велике значення мають фізіологічне загартування та фізична підготовка. Виконання ряду професійних специфічних і спеціальних функцій пов'язане зі значним моральним та фізич-

ним навантаженням, небезпекою для здоров'я, його особистої безпеки, а іноді й самого життя.

Безперечно, багато цивільних галузей практичної діяльності також мають певні труднощі. І все-таки, правоохоронна галузь та діяльність правоохоронців через велику її складність і динамічність, частоту і різку зміну оперативних, тактичних і стратегічних завдань вимагає від співробітників виконувати їх у найскладніших умовах (а інколи і в екстремальних ситуаціях), у будь-який час доби і року, не рахуючись з часом, труднощами, позбавленнями і небезпеками. Робота вимагає від кожного фахівця правоохоронних органів (і тим більше керівника) особливо високих політичних, соціальних, інтелектуальних, професійних, морально-бойових, психологічних, фізіологічних і фізичних якостей.

Таким чином, можна зазначити, що професіоналізм в діяльності співробітників правоохоронних органів повинен визначатись такими критеріями: високим кваліфікаційним рівнем; високою продуктивністю; оптимальною інтенсивністю і напруженістю; високою точністю і надійністю; високою організованістю; низькою опосередкованістю, тобто малою залежністю від зовнішніх факторів; швидким аналізом проблеми, визначенням оптимального шляху її вирішення; високою стабільністю, продуктивністю. Професіоналізм в діяльності співробітника правоохоронних органів також припускає вміння якісно виконувати весь комплекс професійних робіт, виявляти й усувати недоліки навіть тоді, коли це не входить у його функціональні обов'язки. Одночасно з цим професіоналізм – об'єктивна сторона діяльності правоохоронця, бо вона пов'язана з потребою вдосконалювати саме суспільство, сприяти поліпшенню організа-

ції праці, поліпшенню її культури, а відповідно, професіонал у цілому сприяє суспільному прогресу, сприяє руху суспільства вперед, поряд з цим він забезпечує більш високу продуктивність праці. Крім того, професіонал завжди може запропонувати чи поліпшити умови праці, раціоналізувати своє місце роботи. Як правило, професіонал дисциплінований, відповідально ставиться до справи, показуючи приклад сумлінності, чесності, порядності. Професіоналізм співробітників правоохоронних органів – це принцип організації та функціонування державної служби в даних органах, службах та підрозділах. Це не лише одна з основних вимог, яка визначає формування та практичну діяльність правоохоронців, а й необхідна правова умова, без виконання якої неможливе отримання гарантії на безпечну професійну діяльність.

Аналіз наукових поглядів та визначень, в яких виражається сутність професійної підготовки, дає змогу сформулювати визначення професіоналізму працівників правоохоронних органів, як сукупності теоретичних знань та навичок, практичного досвіду, що можуть ефективно використовуватися у професійній діяльності співробітниками правоохоронних органів та гарантувати безпеку такої діяльності. Професійна підготовка співробітників правоохоронних органів неодмінно повинна включати в себе оволодіння загальними та спеціальними знаннями, вміннями й навичками; формування, розвиток і корекцію професійно важливих якостей особистості та профілактику професійних деформацій; формування і підтримання оптимальної професійної мотивації.

Система професійної підготовки співробітників правоохоронних органів має ґрунтуватися на таких принципах: безперервності професійної підготовки,

тобто можливості навчання під час усієї професійної діяльності; обов'язковості професійної підготовки, тобто вважати підвищення професійних знань, умінь та навичок одним із обов'язків правоохоронних органів; обґрунтованості потреби правоохоронної системи у співробітниках тієї чи іншої кваліфікації, тобто проведення попередньої наукової експертизи плінності кадрів за певними категоріями посад, визначення завантаження та штатної чисельності за окремими професіями в правоохоронних органах, аналіз потреби практики у фахівців певних спеціальностей та освітньо-кваліфікаційних рівнів; комплексності і системності професійної підготовки, тобто під час її організації мають використовуватись оптимальні види, форми і методи професійного навчання; диференціації підготовки залежно від наявних знань, умінь та навичок, тобто формування груп для навчання у системі професійної підготовки залежно від наявності базових знань; правового та соціально захисту правоохоронців під час професійної підготовки, зокрема поширення на них усіх гарантій, забезпечення необхідними фінансовими та матеріальними ресурсами [8, с. 465].

Звернувшись до Настанови з організації професійної підготовки осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України, можна виділити наступні структурні елементи професійної підготовки правоохоронних органів: початкова підготовка; післядипломна освіта; службова підготовка; самостійна підготовка. Доцільно доповнити наведене такими елементами, як: навчання у вищих навчальних закладах системи правоохоронних органів, що несуть основне навантаження на формування професіоналізму правоохоронців; стажування та практика.

Процес теоретично-практичної професійної підготовки працівників правоохоронних органів містить і таку складову, як навчання працівників безпеці діяльності під час службово-трудової діяльності в сфері захисту, охорони й забезпечення прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина. Доцільно підкреслити, що головна мета організації навчання безпеки – привчання працівників до виконання норм та правил безпечної поведінки під час виконання професійних обов'язків, вироблення й закріплення необхідних знань, умінь та навичок. Коли та або інша безпечна дія стає звичкою діяти безпечно і набуває властивостей автоматичного виконання, можна вважати, що у процесі навчання досягнуто певного результату. Чим більшу кількість безпечних дій вдається зробити автоматичними, тим більше часу у працівників залишається для оцінки ситуації, прийняття правильного рішення, що, у свою чергу, може зберегти йому здоров'я або навіть життя.

Проте одним тільки нормативним та методичним забезпеченням неможливо досягти належного рівня професіоналізму серед працівників правоохоронних органів. Забезпечити оптимальний рівень безпеки серед працівників правоохоронних органів можливо лише через радикальну зміну психології як керівників, так і усього особового складу стосовно професійної підготовки кадрів, формування у працівників самодисципліни, постійної готовності і вміння діяти в різних ситуаціях. Крім професійних знань, умінь, навичок великого значення при аналізі ступеня професіоналізму правоохоронця набувають суто ділові якості, наприклад, організаторські здібності, тобто вміння ефективно налагоджувати свою роботу та роботу колег і підлеглих. Вагомою складовою

організаторських здібностей є особливе мислення, яке передбачає приведення у відповідність вирішення професійних задач з увагою до людини. Важливими діловими якостями професіонала-правоохоронця є також самостійність та нестандартність рішень, цілеспрямованість, ініціативність, енергійність, здатність до виправданого ризику. Це: здатність співчувати іншій людині; доброзичливість; чутливість; безкорисливість; терпимість; толерантність щодо різних нестандартних проявів поведінки, зовнішнього вигляду і способу мислення будь-якої людини; принципова вимогливість до себе та інших; переконаність у необхідності служіння народу в цілому, а не окремим його прошаркам;

творчий склад розуму; здібність прораховувати варіанти можливих наслідків дій людей, їх протистоянь чи, навпаки, об'єднань [9, с.183]. До того ж підкреслимо, що така діяльність потребує великого самовладання, здатності не виходити з себе в найскрутніших ситуаціях, співвідносити свою поведінку, спрямовану на інших людей, з суспільними моральними та правовими нормами. Професіонал – це передусім той, хто дотримується нормативних приписів, приймає заходи для забезпечення безпеки професійної діяльності не лише щодо своєї особи, а й своїх колег, інших учасників суспільних відносин. Така позиція є запорукою безпечної діяльності співробітників правоохоронних органів.

Список використаної літератури

1. Теория управления в сфере правоохранительной деятельности / Под ред. В. Д. Малкова. – М.: Академия МВД СССР, 1990. – 488 с.
2. Бандурка О. М., Соколов В. О. Теорія та методи роботи з персоналом в органах внутрішніх справ: Підруч. – Х.: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. – 480 с.
3. Дырда С. Г. Организация работы с руководящими кадрами органов внутренних дел: Учеб. пособ. – Минск, 1993. – 98 с.
4. Подольская Е. А. Ценностные ориентации и проблема активной личности. – Х.: Основа, 1991. – 162 с.
5. Бахрах Д. Н. Административное право. Общая часть. – М.: Изд-во БЕК, 1993. – 301 с.
6. Годяк А. І. Значення професіоналізму працівників ОВС у забезпеченні законності та дисципліни // Митна справа. – 2012. – Ч. 2. – С. 461-466.
7. Ключев О. М. Щодо професіоналізму працівників ОВС України // Форум права. – 2011. – №2. – С. 399-403.
8. Босак Х. З. Професійна підготовка як різновид вдосконалення службової діяльності співробітників ОВС. – 2011. – №4. – С. 154-161.
9. Посметний В. В. Поняття професіоналізму працівників ОВС як визначальної категорії їх професійної підготовки. – 2007. – №2. – С.179-184.